

Riksintresse för kulturmiljövården

Gamla vägen Vreta-Krokek (D58)

Eriksgatan norr om Vreta å, foto KBT

KUNSKAPSUNDERLAG

Värden

Kunskapsvärde

Kontinuerligt brukad, ursprunglig vägsträckning för medeltida huvudväg som binder samman Svealand med Götaland. Leder genom Kolmårdsskogen till Krokeks klostermiljö invid länsgränsen. Sträckningen uppvisar ett stort antal väghistoriska komponenter från skilda tider såsom vägbankar, broar, milstolpar och vägkrogar.

Upplevelsevärde

Terränganpassad vägsträckningen med tillhörande komponenter som på ett gott sätt förmedlar upplevelsen av att färdas genom större skogområden i äldre tid. Vägen är ännu farbar med undantag av ett avbrott vid Backgården där E4:an skär den gamla vägen. Den västra delen har en mer ålderdomlig prägel medan den östra delen idag är asfaltsbelagd.

Som farande på gamla vägen finns flera platser med utblick över landskapet utmed Kilaåns dalgång med Riksettan. Upplevelsen att färdas på en betydelsefull, historisk väg förstärks i lägen där den tysta gamla vägen korsar den bullrande motorvägen.

Bruksvärde

Den östra delen används alltjämt som lokalväg, medan den västra delen som bitvis är igenbomrad ingår i en längre cykelled – ”Näckrosleden”.

Mål för att tillgodose riksintresset

- kunskapsvärde, upplevelsevärde och bruksvärde

Det ska vara möjligt att kunna förstå och uppleva Eriksgatans sträckning och Kildalens roll som kommunikationsstråk. De olika väghistoriska komponenter som återfinns utmed sträckningen ska bevaras. Vägen ska vara fortsatt farbar och bibehålla sin terränganpassning.

Vägens ska även fortsättningsvis användas och information om dess historia och långa kontinuitet bör spridas.

Det innebär att:

- Nyttjande av vägsträckningen bör främjas utan påverkan på de väghistoriska komponenterna, så att sträckningen inte ändras utan förblir farbar.
- Kurvor ska inte rätas ut, vägen bör inte breddas, befintliga vägbeläggningar bör underhållas utan att förändras, d.v.s. grusbeläggningen bör värnas som en viktig del i upplevelsen av en äldre färdväg.
- Vägsträckningens status som riksintresse kan tydliggöras genom uppskyltning, t.ex. vid Vreta gästgiveri, Stavsjö och vid Krokek.

Beskrivning

Naturgeografi

Höglänt, skogbeväxt nordsida av Kiladalens sprickdal i öster. Kuperade Kolmårdsskogar fram till länsgränsen.

Dagens landskapsbild

I huvudsak kuperad skogsmark där den slingrande, terränganpassade, vägen går runt och över bergknallar. Vid Stavsjö löper den genom några flackare partier i kanten av mossmark. I sin östra del där den går på nordsidan av Kiladalen är den bredare och nyttjas idag som lokalväg. I vissa partier kan man blicka ut över Kiladalen i söder och se såväl den äldre Riksettan se och höra dånet från dagens E4:n.

Dagens brukande

Den östra delen, från Vreta till Backgården i Herrbråten används som allmän landsväg och är asfaltsbelagd. Vägavsnitten, flera alternativa, mellan motorvägen vid Backgården fram till Stavsjö används som skogsvägar samt som tillfartsvägar till några torp. Den västra delen, från Stavsjö till Krokek används som timmerväg och ingår i "Näckrosleden" som är en cykelled.

Dagens bebyggelsestruktur

Enstaka torp och nyuppförda villor utmed den östra delen, vilka är viktiga för att vägen ska fortsätta att brukas och underhållas. Utmed den västra delen saknas bebyggelse utöver den vid Krokek. Vreta gästgiveri har en huvudbyggnad byggd år 1699 med karaktär av 1860-tal.

Historiska skikt

Vikingatid – Riksintresseområdet utgår från Vreta där det ligger ett vikingatida höggravfält som tydligt visar hur långt de bebodda bygderna sträckte sig vid slutet av vikingatid. Gravfältet låter oss även ana att vägen gick förbi här.

Medeltid – de medeltida landskapslagarna angav att Kungen skulle rida Eriksgata som passerade via Nyköping till Krokek och vidare ner i Östergötland. Vid Stavsjön har en vägbank, ett vadställe och färdvägssystem i form av hålvägar (Kila 165:1) undersökts arkeologiskt. Vägbanken kunde dateras till 1400-talet medan hålvägarna sannolikt har rötter i förhistorisk tid. Vägen ansluter till Krokeks medeltida gråbrödrakloster från 1400-talet som föregåtts av en tidigmedeltida kyrka.

Nyare tid – Kartmaterial från 1600-talet visar vägens sträckning och Stavsjö styckebruk samt Vreta gästgiveri och krog som funnits på platsen sedan år 1666. På 1700-talet uppfördes Långa längan som i sin ena del hyste gästgiveriet vid Krokek på Östgötasidan av Eriksgatan.

En rad väghistoriska komponenter såsom milstenar, väghållnings stenar, stenstolpar med räcken, stenbroar och vägbankar visar på 1800- och 1900-talets vägtekniska lösningar och vägorganisation. Utmed delar av gamla vägen finns ännu telefonstolpar kvar. Under 1900-talet fick den östra delen asfaltsbeläggning.

Värdetext 1987

Gamla vägen Stavsjö-Krokek: Sträckningen av den forna Eriksgatan där flera äldre ur bruk tagna partier har bevarats i skogsmark.

Historiska näringar

Vägsträckningen har varit av stor betydelse för Stavsjö bruk.

Kommunikation

Binder samman Svealand med Götaland. Sträckningen har haft rollen som Eriksgata.

Samhällsfunktioner

Binder samman de två landskapen Östergötland med Södermanland.

Makt

Eriksgatan, Kungens färdväg när han skulle inrättas i sitt ämbete enligt landskapslagarna.

Vems landskap

De resandes (och stråtrövarnas)

Visuella/ historiska samband

Vägen leder genom den öde skogsmarken där varje avtagsväg leder fram till små gårdar eller torp i gläntor i skogen i den mån de alls finns kvar. Leder fram till Krokeks kloster vid länsgränsen.

Koppling till naturgeografi

Terränganpassad väg, med flera alternativa sträckningar i området vid Stavsjö.

Administrativa uppgifter

Namn och identitet: Gamla vägen Vreta- Krokek (D58)

Socken: Kila

Kommun: Nyköping

Karaktärstyp: Kommunikationsmiljö

Karaktärsord: vägmiljö, vägbank, vägräcken, milstolpar, gränssten, gästgiverier.

Befintliga skydd

Fornlämningar, 2 kap. KML

Riksintresseområde för kulturmiljövården 3kap.6§ MB

Riksintresseområde för naturvården, 3 kap.6§MB - Ramundsbäck-Vrenaån

Natura 2000 (4 kap 8§MB) - Ramundsbäck-Vrenaån

Biotopskydd för ädellövskog, alléer, vattendrag.

Uttolkning av gräns 2014

Riksintresset omfattar ett ungefär lika stort område på ömse sidor om gamla vägen med hänsyn till terrängmässiga variationer. Den skog som omger riksintresset är betydelsefull vägmiljöns slutenhet. Riksintresset omfattar inte de torp som ligger utmed vägen.

Tid	Bebyggelse	Markanvändning	Kommunikation	Samhällsideologi Makt/sociala	Karaktärsområden/ -lämningar Illustrationsförslag
Vikingatid.	Vikingatida höggravfält vid Vreta som visar att Kilabygden sträckte sig längst in i Kiladalen.				Karta som visar runstenar och vikingatida höggravfält
Medeltid	Krokeks kloster och klosterkyrkan från 1400-talet som föregåtts av en tidigmedeltida kyrka		Kommunikation noterad i landskapslagarna		Krokeks klosterruin Landskapslagarna som omnämner Eriks-gatan
1600-1900 - tal	Vreta gästgiveri, Långa längan vid Krokek uppförd under 1700-talet. Se äldre kartor för bebyggelse invid vägen.		Vägsträckningen dokumenterad i kartmaterial från 1600-talet och framåt		Vägbankar, milstenar, länsgränssten, vägbroar, gästgiverier vid Vreta och Krokek. Se socken kartor och landskapskartor. Illustrationer genom foton och kartbilder.